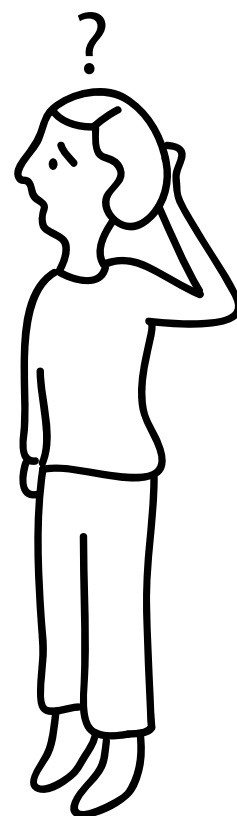

Identifiera kognitiva svårigheter

Kognitiva svårigheter - CHECKLISTA

Del 1 Checklista

Detta dokument är utformat som en checklista med tillhörande vägledning för att hjälpa yrkesverksamma att identifiera tecken på kognitiva svårigheter hos personer de möter. Tidig identifikation är viktigt för att kunna ge ett bra bemötande som underlättar personens delaktighet i möten. Förståelse för personens kognitiva svårigheter är även viktigt för att fånga upp behov av stöd i vardagen kring den egna personen och i ett föräldraskap. Vid föräldraskap är förståelse för personens kognitiva svårigheter av betydelse för utformningen av stöd som ett led att stärka föräldraskapet och göra skillnad för barnet.

Checklistan är INTE tänkt att vara en ersättning för en psykologbedömning men kan däremot utgöra en hjälp i bedömningen om vidare utredning behövs. Checklistan är tänkt att användas som en kartläggning vid en ny kontakt där du är hjälpt av att utforska fungerandet och stödet kring personen. Du kan ha fått en indikation på svårigheter som till exempel att personen har svårt att komma i tid, inte minns från den ena gången till den andra vad ni pratat om eller när det kommunikationssätt som du vanligtvis använder inte fungerar.

Kognitiva funktioner inbegriper bland annat uppmärksamhet, minne, planering, problemlösning, tidsuppfattning, läs- och skrivförmåga, och är grundläggande för att vårt dagliga liv ska fungera. De är kopplade till den adaptiva förmågan, och definieras som en persons förmåga att anpassa sig till sin vardag och att anpassa sin vardag till sig själv.

Hur du presenterar checklistan:

Förklara först vad frågorna handlar om, till exempel: ”Jag kommer nu att ställa några frågor till dig som rör din bakgrund och lite om hur du har det i dag också. Det kan handla om din hälsa och om du har något stöd från samhället”.

Ställ frågorna till personen genom att ha en konversation som kan få henne/honom att reflektera och svara så utförligt som möjligt. Exempelvis: Vilka viktiga personer finns i ditt liv? På vilket sätt är de ett stöd för dig? Vad hjälper de dig med?

Personer med kognitiva svårigheter kan ha svårt att uppge information som efterfrågas av flera anledningar. Det kan vara svårt att förstå frågan, svårt att plocka fram information vid givet tillfälle från minnet, svårt att urskilja vad som är viktigt/oviktigt att berätta i sammanhanget. Det kan därför vara bra att uppmuntra personen att ta med någon stödjande person som kan underlätta i mötet och som kan bidra till att viktig och relevant information förmedlas. Stödpersonen kan dessutom vara behjälplig för begriplighet efter mötet.

Om personen är tveksam till frågorna är det bra att förklara igen varför du har valt att använda formuläret, att det i första hand är viktigt för att du ska kunna ge ett bra bemötande i de möten ni har tillsammans.

Vägledning till frågorna

I **Checklista – Identifiera kognitiva svårigheter**, finns till varje fråga i **Del 1** en vägledning med information och exempel på hur du kan fråga vidare för att få mer dialog. Vägledningen finns presenterad i **Del 2** och du kan vara hjälpt av att ha tillgång till Del 2 när du ställer frågorna. Det finns även ett avsnitt som heter **Övergripande frågor till dig som yrkesverksam**. Innan användning av checklistan kan du vara hjälpt av att själv reflektera över dessa övergripande frågor för att tydliggöra vad du uppmärksammat i tidigare möten med personen.

Övergripande frågor till dig som yrkesverksam

1. Vad är det som gör att du uppfattar kognitiva svårigheter hos personen/föräldern?
Har du någon uppfattning om det blir konsekvenser för eventuella barn och där stöd kan behövas? Beskriv med egna ord:

2. Din egen uppfattning om personens läs, skriv och räkneförmåga:

Saker att uppmärksamma:

Stavning: Personen stavar dåligt, har dålig grammatik, skriver ofullständiga meningar, har en svårläst handstil. Personen undviker att skriva och vill gärna att du gör det åt henne/honom.

Läsning: Personen undviker svår text, kan ej följa svårare texter, kan ej redogöra för innehållet i en komplex text. Läser personen böcker eller tidningar? Brukar hen läsa sagor för barnen? Vem hjälper barnen med läxor?

Räkna: Huvudräkningen är svårt. Föräldern kan inte snabbt och smidigt svara på frågor där hen behöver räkna ut svaret utan papper och penna. Att ha lärt sig och automatiserat multiplikationstabellen är ett positivt tecken.

Om svaren på frågorna i checklistan indikerar att personen har kognitiva svårigheter behöver du reflektera över vad som blir nästa steg. Hur skulle du vilja gå vidare? Om personen visar sig ha en intellektuell funktionsnedsättning eller andra svåra kognitiva svårigheter såsom autism, adhd/add, förvärvade hjärnskada behövs troligen stödjande insatser för att underlätta och minska stress i vardagen.

Information bör ges om verksamheter som kan fungera stödjande och/eller stärkande som exempelvis habilitering, psykiatri, familjeenheter, socialtjänst, LSS. Kom ihåg att du konkret kan behöva hjälpa personen att komma i kontakt med andra verksamheter då det många gånger kan vara svårt för personen att själv ansvara för detta. Överbryggande samverkan behövs och svaren i checklistan kan vara till hjälp om du vill diskutera personens svårigheter anonymt med någon från till exempel socialtjänsten eller från din egen verksamhet för att komma vidare kring vad som bör göras för att bättre stödja föräldern och barn. Se gärna SUF-guiden för mer vägledning i samverkan. Här kan du sammanfattningsvis skriva ner hur du skulle vilja gå vidare?

Del I Checklista - Faktafrågor

BARN

1. Har du barn?

Ja Nej

Om ja, bor barnen hemma?

Ja Nej

Om nej, var bor barnen?

2. Finns det några svårigheter kring ditt barn/dina barns utveckling?

Ja Nej

3. Har något av barnen en funktionsnedsättning/diagnos?

Ja Nej

Om ja, vad?

UTBILDNING

1. Vilken utbildning har du?

Eftergymnasial utbildning (t.ex. Universitetsexamen, yrkesutbildning)

Gymnasial utbildning

Anpassad gymnasieutbildning (gymnasiesärskola)

Grundskola

2. Fick du någon extrahjälp med inläring i skolan?

(t ex specialklass, specialpedagog, elevassistent)

Nej, jag behövde ingen extra hjälp

Ja, jag behövde hjälp på grund av beteendeproblem eller specifik inlärningssvårighet

Ja, jag var generellt långsam med inläring

3. Kan du vanligtvis läsa och fylla i formulär/blanketter själv?

- Ja, lätt
- Ja, med svårigheter
- Nej, jag behöver oftast hjälp med detta

4. Om vi utgår från en matematisk uppgift som innebär huvudräkning.

Det är 50 fåglar i en park. 23 av fåglarna flyger iväg. Kan du då veta hur många som är kvar?

- Ja, lätt
- Ja, men med svårigheter
- Nej, vanligtvis kan jag inte göra det

ARBETE

5. Vilken sysselsättning har du?

- Arbetar heltid
- Arbetar deltid
- Tillfälligt arbete
- Praktiserar
- Är sjukskriven
- Arbetssökande
- Studerar
- Daglig verksamhet
- Lönebidrag

Annat, beskriv vad

6. Har du behov av anpassningar på din arbetsplats?

Ja Nej

Om ja, vilka?

STÖD

1. Har du insatser via LSS / SoL / Habilitering / Psykiatri

Ja Nej

Om ja, vilken/vilka insatser och hur är de utformade i omfattning och stödform?

2. Får du hjälp/stöd av någon annan? Exempelvis släkting, nära vän etc?

Ja Nej

3. Har du god man eller förvaltare?

Ja Nej

DIAGNOS

1. Har du någon kognitiv funktionsnedsättning

Ja Nej

(intellektuell funktionsnedsättning, autism, adhd/add, förvärvad hjärnskada)?

Om ja, vad?

Hur gammal var du när du fick din diagnos?

Del 2 Vägledning till frågorna

BARN

Det är viktigt att känna till om det finns barn i familjen, dels för att få en förståelse för hemsituationen och dels för att få en uppfattning om det finns egna kognitiva svårigheter hos barnen. Det finns en hög ärftlighetsfaktor när det gäller intellektuell funktionsnedsättning och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. För att få fram om barnet har en funktionsnedsättning kan man ställa frågan om barnet har svårt med något särskilt i skolan som t ex att lära sig saker, med motoriken eller att hantera sociala sammanhang.

Att ta reda på var barnen bor kan ge svar på om något/några av dem är familjehemsplacerade.

Det kan också handla om att föräldern själv inte har vårdnaden om barnen utan att den ligger hos den andra föräldern. Om det framkommer att barnen ej bor med föräldern kan man fråga hur umgänget fungerar. Det brukar vara en öppning och ge mycket information kring stödbehovet.

UTBILDNING

Försök att få fram så mycket som möjligt om hur personen har klarat av utmaningarna, både inlärningsmässigt och socialt, under skolgången. Detta säger en hel del om svårigheterna och därmed behov av stöd.

Du kan exempelvis få svaret att personen gått i en, för dig till namnet känd skola, som är en vanlig grundskola men där det kan finnas integrerade klasser för elever med särskilda behov. Du kan till exempel fråga om antal elever i klassen, vilka ämnen som var svåra eller lätta och vilka betyg personen fick.

Du kan ställa frågan om något med skolsituationen var särskilt svårt men också fråga vad personen tyckte var roligt i skolan.

Det är inte ovanligt att personer med kognitiva svårigheter går i så kallad ”normalklass” fram till årskurs 9 och först då får en diagnos som gör att hen blir placerad i anpassad gymnasieskola (tidigare gymnasiesärskola) eller någon typ av specialklass eller mindre klass med mer stöd. I förekommande fall bör du fråga om personen vet varför hen gick i specialklass eller särskola.

Det kan vara bra att veta vilket program personen gått – de individuella programmen på gymnasiet erbjuds ofta personer med svårigheter.

ARBETE

Personer med kognitiva svårigheter har ofta svårt att få ett arbete på öppna marknaden. De har i stället möjlighet att få anställning med lönebidrag, så kallad offentligt skyddad anställning eller praktikplats inom arbetsmarknadsprojekt som finns på olika orter. Personen kan uppfatta det som ett vanligt arbete, men vid frågor om inkomst kan man få fram att lönen betalas via arbetsförmedlingen eller Försäkringskassan. Praktikplatser är ofta tidsbegränsade så det kan vara bra att fråga hur länge personen haft sin nuvarande sysselsättning.

Om personen har en intellektuell funktionsnedsättning så är sysselsättningen troligen en LSS-insats som handlar om daglig verksamhet. Inkomsten kommer då främst från Försäkringskassan i form av aktivitetsersättning/sjukersättning.

Om personen aldrig har haft något arbete är det bra att få fram orsaken till det, fråga varför? Det kan vara bra att be personen beskriva sin ”karriär” på arbetsmarknaden. Man fångar då förmågan till kronologiskt tänkande och i vilken utsträckning personen har haft arbete. Det kan även belysa om det har gjorts några anpassningar för arbetet.

STÖD

Börja med att ställa frågan om det är något personen själv tycker asig ha svårt med och om behöver hjälp med som förälder. Fråga sedan om personen har någon stödinsats idag från samhället. Personen kan ha svårt att bedöma de insatser som utförs av en myndighet. En kontaktperson kan till exempel ses som en vän som man gör olika aktiviteter tillsammans med. Detsamma gäller för ledsagarservice eller god man. Att intressera sig för det vardagliga sysslorna som att hantera kontakter, räkningar, hushållssysslor, arbete kan ge bra information om personens adaptiva färdigheter och behov av stöd. Använd gärna samtalsmaterialet [adaptiva funktioner](#) till hjälp.

Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) är en lag som ger särskilda rättigheter till personer med funktionsnedsättning. Den omfattar flera olika insatser, stöd och service. Exempel på insatser är, rådgivning, ledsagarservice, kontaktperson och boendestöd. Rätt till sysselsättning (daglig verksamhet) har personer med intellektuell funktionsnedsättning, autism eller de som har fått en hjärnskada i vuxen ålder.

Socialtjänstlagen (SoL) kan också ge insatser till personer som har svårigheter i sin vardag.

Insatser via Habilitering kännetecknas ofta av att de ges i team av kurator, dietist, psykolog, arbetsterapeut. En viktig del är att bidra med psykoedukation (kunskap om den egna funktionsnedsättningen). Personen behöver själv söka dessa insatser från habiliteringen (man är ej automatisk inskriven i habiliteringen). Även om stödet kan ges över långt tid, behöver personen vara aktiv och ansöka om insatser för att de ska aktualiseras. Nätverket kan vara en viktig möjliggörare för att det ska realiseras.

Socialpsykiatrin via kommunen kan ge stöd med boendestödjare, träffpunkter, kuratorer och i kontakten med arbetslivet och för sysselsättning med mera.

God man kan förordnas om någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person.

För att få veta om god man finns förordnad för personen, kan man fråga om personen har hjälp med att betala räkningar varje månad eller har någon som brukar företräda personen i kontakter med myndigheter såsom Försäkringskassan eller Socialförvaltningen.

DIAGNOS

Med diagnos menar vi adhd, add, Aspergers syndrom, autism, autismspektrumtillstånd, högfungerande autism, atypisk autism eller autismliknande tillstånd, dyslexi, inlärningssvårigheter, intellektuell funktionsnedsättning/utvecklingsstörning eller någon annan psykiatrisk eller neurologisk sjukdom eller tillstånd.

Diagnoserna fastställs genom en psykologutredning så man kan ställa frågan om personen har haft kontakt med en psykolog och i så fall om hen vet om det har gjorts någon utredning eller bedömning.

Utredningarna kan ligga långt tillbaka i tiden, exempelvis i samband med skolplacering eller under skoltiden, men den kan också göras längre fram i livet till exempel i samband med arbetsförmågebedömning eller ansökningar om ersättningar från Försäkringskassan. Det är inte alltid personen i fråga minns eller har förståelse för att en psykologbedömning eller utredning har gjorts.